

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА**

**КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ, ВІКОВОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ М. А. СКОКА**

**«Затверджую»
Завідувач кафедри**

О.Ю.Дроздов

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ПСИХОЛОГІЯ**

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Спеціальність 032 Історія та археологія

2020 – 2021 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А.Скока

Протокол № 2 від 15 вересня 2020 року

Розробник:

Панченко В.О. кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної, вікової та соціальної психології імені М.А. Скока НУ «ЧК» імені Т.Г.Шевченка

Мова навчання – українська.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 03 «Гуманітарні науки» Спеціальність: 032 «Історія та археологія» Освітній ступінь: бакалавр	Нормативна	
Модулів – 2		Рік підготовки	
Змістових модулів –4		1-й	1-й
Загальна кількість годин – 120		Семестр	
		1-й	2-й
Тижневих годин для денної форми навчання: 2		Лекції	
		22 год.	8 год.
		Семінарські	
		16 год.	0 год
		Самостійна робота	
		82 год.	112 год.
		Вид контролю:	
		екз.	екз.

2. МЕТА ТА КОМПЕТЕНТНОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою викладання навчальної дисципліни є забезпечення студентів знаннями з психології через створення загальнотеоретичної бази (оволодіння загальнопсихологічним інструментарієм) для успішного вивчення наступних теоретичних, практичних і прикладних навчальних курсів психолого–педагогічного циклу; озброєння уміннями і навиками визначення психологічного контексту; оволодіння знаннями вікових особливостей розвитку людської психіки в онтогенезі.

ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу.

ЗК 4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання в практичних ситуаціях.

ЗК 9. Здатність бути критичним і самокритичним.

ЗК 10. Здатність працювати в команді.

СК 4.Здатність використовувати у професійній діяльності наукові праці та інформаційно-довідкові видання (бібліографічні довідники, путівники до архівних фондів, архівні описи тощо), сучасні інформаційно-пошукові системи.

СК 8. Здатність використовувати у фаховій діяльності знання гуманітарних та соціальних наук, вміння аналізувати, оцінювати і прогнозувати політичні, економічні, культурні й соціальні події та явища.

ПРН 10. Застосовувати сучасні методики у процесі популяризації історії та археології, а також здійсненні різних видів педагогічної діяльності.

ПРН 12. Здійснювати комунікацію з професійних питань з представниками наукових, громадських, релігійних і національно-культурних організацій і спільнот.

ПРН 14. Вміти акумулювати та поширювати кращий досвід професійної діяльності, інтегрувати досягнення інших наук для вирішення актуальних проблем історії та археології.

3. ЗМІСТ ТЕМ КУРСУ

Змістовий модуль 1. Вступ до психології.

Тема 1. Предмет психології, її завдання та наукові принципи.

Галузі психологічної науки. Визначення психології як науки. Завдання психології на сучасному етапі розвитку суспільства. Принципи психології. Сучасна психологія та її місце в системі наук. Структура сучасної психології. Класифікація і характеристика методів психологічних досліджень.

Тема 2. Виникнення та розвиток психіки.

Психіка та свідомість. Поняття про психіку. Виникнення і розвиток форм психічного відображення у тварин як результат еволюції матерії. Розвиток психіки у філогенезі: стадії та рівні розвитку форм психічного відображення за О.М.Леонтьєвим і К.Е.Фабрі. Психіка тварин і людини. Культурно-історична концепція розвитку психіки людини (Л.С.Виготського). Виникнення і психологічна характеристика свідомості людини. Свідомість як форма відображення дійсності людиною. Стани свідомості. Свідомість і несвідоме. Самосвідомість.

Тема 3. Історія розвитку знань про психічне.

Основні напрямки сучасної зарубіжної психології. Розвиток психології із стародавніх часів до середини 19 ст. Психологія як наука про поведінку. Психологія на сучасному етапі розвитку суспільства. Основні напрямки сучасної зарубіжної психології:

біхевіоризм, психоаналіз, гуманістична психологія, гештальттеорія, когнітивна психологія (основні положення).

Змістовий модуль 2. Групи психічних явищ: психічні процеси, стани та властивості.

Тема 4. Відчуття.

Поняття про відчуття. Фізіологічні основи відчуттів. Класифікація відчуттів, психологічна характеристика їх видів. Загальні властивості і закономірності відчуттів. Пороги відчуттів. Розвиток відчуттів. Паранормальні явища: можливі механізми та природа їх прояву.

Тема 5. Сприймання.

Поняття про сприймання. Відмінність сприймання від відчуттів. Сприймання як багатоетапна дія. Фізіологічні основи сприймання. Класифікація сприймань, психологічна характеристика їх видів. Принципи сприймання (за гештальт-психологією). Властивості сприймання. Ілюзії сприймання. Індивідуальна різниця у сприйманні. Розвиток сприймання у дітей.

Тема 6. Пам'ять.

Поняття про пам'ять, її значення. Фізіологічні основи пам'яті. Теорії пам'яті, їх характеристика. Види пам'яті. Процеси пам'яті. Запам'ятовування і його різновиди. Умови ефективного запам'ятовування. Збереження і забування. Відтворення, його різновиди. Формування і розвиток пам'яті. Управління пам'яттю. Мнемотехнічні прийоми запам'ятовування. Забування та його причини. Індивідуальні особливості пам'яті.

Тема 7. Мислення, мова та мовлення.

Поняття про мислення як вищу форму пізнавальної діяльності. Соціальна природа мислення. Єдність мислення і мовлення. Мислення як діяльність і розв'язування мислительних задач. Форми мислення. Поняття загальні й одиничні. Умовивід як вища форма мислення. Розумові дії та мислительні операції. Види мислення та його характеристики. Поняття про інтелект. Інтелект і поведінка людини. Вроджене і набуто в інтелекті. Розвиток мислення. Мова і мовлення. Мова і її функції. Мова як засіб спілкування і як інструмент мислення. Смысл і значення слова. Властивості мови. Історичний розвиток мовлення. Теорії мовлення. Класифікація видів мовлення. Афазії. Індивідуальні особливості мовлення.

Тема 8. Уява і творче мислення.

Поняття про уяву та її роль у житті людини. Соціальна природа уяви. Зв'язок уяви з об'єктивною дійсністю. Види уяви (мимовільна – довільна; творча – репродуктивна; художня – технічна – наукова). Форми прояву уяви (мрії, фантазії, сновидіння, галюцинації, марення тощо). Основні етапи формування уявлених образів. Поняття “інсайт”, особливості його виникнення та прояву. Зв'язок уяви і творчості. Поняття та особливості творчого мислення.

Тема 9. Увага.

Поняття про увагу, її роль та значення в життєдіяльності людини. Функції уваги. Фізіологічна основа уваги людини. Теорії уваги: моторна теорія, теорія Гебарта, Гамільтона, асоціативна теорія, теорія апперцепції, фізіологічна теорія: вчення про осередок оптимального збудження І. Сеченова, І. Павлова; теорія домінанти О. Ухтомського; теорія П. Гальперіна (увага як важлива сторона орієнтувально-дослідницької діяльності). Види уваги, їхня характеристика. Властивості уваги та особливості їхньої взаємодії. Основні критерії розвиненої уваги, шляхи та засоби її формування

Тема 10. Емоції та почуття.

Поняття про емоції і почуття та їх роль у практичній і пізнавальній діяльності. Функції емоцій. Теорії емоцій. Внутрішні зміни при емоційних реакціях. Класифікація емоцій. Властивості емоцій. Вищі почуття та їх види. Розвиток вищих почуттів. Емоційні стани та їх види.

Тема 11. Воля.

Поняття про волю як психологічний феномен. Її функції. Фізіологічна природа волі. Теорії волі. Вольові якості людини: базові вольові якості (енергійність, терплячість, витримка, сміливість тощо), системні вольові якості (цілеспрямованість, наполегливість, впевненість, принциповість, самостійність тощо). Аналіз складної вольової дії. Компоненти вольових дій. Зміст, цілі і характер вольової дії. Боротьба мотивів і виконання прийнятого рішення. Порушення волі. Формування вольових якостей особистості (прийоми розвитку волі).

Тема 12. Темперамент.

Поняття про темперамент. З історії вчень про темперамент. Типи темпераментів та їх психологічна характеристика. Основні теорії темпераменту. Фізіологічні характеристики темпераменту. Властивості темпераменту за Б.М.Тепловим. Врахування особливостей темпераментів у навчально-виховній роботі з дітьми.

Тема 13. Характер.

Поняття про характер. Характер і темперамент. Структура характеру. Поняття про динамічний стереотип. Людина як акцентуована особистість. Акцентуовані особистості (за К.Леонгардом). Акцентуація характерів (за А.Є. Личко), типи акцентуацій та їх характеристика. Характер і практична діяльність. Формування та розвиток характеру. Самовиховання та проблема перевиховання характеру.

Тема 14. Здібності.

Поняття про задатки і здібності. Погляди на природу здібностей. Біологічне та соціальне в здібностях. Умови реалізації задатків у здібності. Види здібностей людини. Структура здібностей. Рівні розвитку і прояву здібностей. Розвиток здібностей: шляхи, зміст, технології.

Тема 15. Психологічний аналіз діяльності.

Поняття про активність. Основні характеристики активності. Діяльність як суттєвий вид активності людини. Уявлення про сутність діяльності. Структура діяльності. Поняття про мотивацію, мотиви, потреби. Види потреб. Мотиваційна сфера людини. Ієрархія потреб та ієрархія мотивів. Теорії мотивації. Види та форми діяльності. Провідна діяльність та її ознаки. Форми спілкування та модель розвитку спілкування М.І. Лісіної. Поняття про знання, вміння та навички. Їх різновиди. Закономірності формування вмінь і навичок. Інтерференція і індукція навичок. Поняття про звички.

Тема 16. Психологічна характеристика особистості.

Поняття про особистість: особливості тлумачення. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення об'єму і змісту наведених понять. Структура особистості (за К.К. Платоновим та С.Л. Рубінштейном). Самосвідомість та її місце в структурі особистості. Компоненти самосвідомості. Самооцінка: її види та функції. Рівень домагань та його зв'язок із самооцінкою. Класифікація сучасних теорій особистості: психодинамічні теорії особистості: глибинна теорія З.Фрейда; неофрейдизм (теорія К.Г.Юнга); Психосоціальна теорія особистості (Е.Еріксон); Біхевіоризм та необіхевіоризм; Інтеракціоністська теорія Е.Берна; Гуманістична теорія особистості А. Маслоу

Змістовий модуль 3. Вступ до вікової психології. Основні поняття.

Тема 17. Вікова психологія як наука.

Об'єкт, предмет та завдання вікової психології. Поняття віку у віковій психології. Хронологічний, психологічний, суб'єктивний вік. Преформований та неформований розвиток. Фізична, когнітивна і психосоціальна області розвитку. Ріст, дозрівання, формування, становлення; онтогенез. Зв'язок вікової психології з іншими науками. Основні розділи вікової психології. Методи дослідження вікової психології. Історичний розвиток та становлення вікової психології.

Тема 18. Рушійні сили, фактори та закономірності розвитку психіки дитини.

Основні напрямки, які пояснюють віковий психічний розвиток: біологізаторська течія та теорія рекапітуляції, соціологізаторська течія, теорія конвергенції двох факторів. Проблема рушійних сил психічного розвитку людини. Теорія преформізму, теорія

„чистої” дошки. Основні фактори розвитку психіки. Концепції зв'язку навчання і розвитку. Закономірності психічного розвитку (за Л.С.Виготським).

Тема 19. Стадіальність психічного розвитку.

Критерії періодизації вікового розвитку. Стадіальність розвитку за П.П.Блонським. Стадіальність розвитку в теорії Л.С.Виготського. Культурно-історична концепція Л.С.Виготського. Поняття соціальної ситуації розвитку, поняття новоутворення. Стабільні і критичні періоди розвитку. Поняття зони актуального та зони найближчого розвитку. Періодизація психічного розвитку за Д.Б.Ельконіним. Поділ психіки на мотиваційно-потребнісну сферу і сферу операціонально-технічних можливостей. Закон чергування, періодичності різних типів діяльності. Періодизація розвитку за З.Фрейдом. Періодизація розвитку за Е.Еріксоном. Періодизація психічного розвитку за Л.Колбергом. Періодизація розвитку особистості за А.В.Петровським. Періодизація інтелектуального розвитку за Ж.Піаже.

Змістовий модуль 4. Психічний розвиток людини на різних етапах онтогенезу.

Тема 20. Пренатальний період

Характеристика періодів пренатального розвитку. Психологічні особливості розвитку плоду. Народження та його вплив на подальший розвиток. Фактори психічного ризику майбутньої дитини. Фази пренатального віку, початок психічного життя.

Тема 21. Новонародженість і психічний розвиток в період немовляти.

Психологічний аспект народження. Особливості новонародженості як критичного періоду. Психофізичні особливості новонародженості. Центральне новоутворення віку. Інші новоутворення новонародженості. Соціальна ситуація розвитку на першому році життя. «Комплекс пожвавлення» і його значення. Розвиток моторики і сенсорики дитини в немовлячому віці. Розвиток говоріння й розуміння мови. Основні новоутворення віку. Розвиток форм спілкування дитини. Розвиток емоційної сфери. Індивідуальні варіанти розвитку. Криза 1 року життя.

Тема 22. Психічний розвиток у ранньому віці.

Соціальна ситуація розвитку й основні новоутворення у ранньому дитинстві. Типовий портрет дитини раннього віку. Спільна предметна діяльність як провідна в ранньому дитинстві. Мовленнєвий розвиток дитини. Когнітивний розвиток. Емоційний розвиток. Розвиток самосвідомості. Початок ігрової діяльності. Криза трьох років: її феноменологія і причини.

Тема 23. Психічний розвиток у дошкільному дитинстві.

Передумови та умови розвитку дитини дошкільного віку. Психологічна характеристика та структура гри. Види ігор. Сюжетно-рольова гра як основна форма дитячої самодіяльності та привласнення суспільного досвіду. Спілкування з дорослими й однолітками. Когнітивний розвиток. Розвиток особистості дошкільника. Розвиток самосвідомості, емоцій та мотивів. Основні новоутворення дошкільного віку. Криза дитинства 6-7 років: симптоматика, новоутворення, причини появи, особливості перебігу. Психологічна готовність до школи та її діагностика: особистісна готовність, інтелектуальна готовність

Тема 24. Психічний розвиток молодшого школяра.

Загальні умови розвитку в молодшому шкільному віці. Становлення мотивації до навчання і формування навчальної діяльності як провідної. Структура учбової діяльності. Когнітивний розвиток молодшого школяра. Особливості мотиваційної сфери та самооцінки. Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці: спілкування з вчителем і однолітками. Становлення позиції школяра як особистісного новоутворення. Формування рефлексивної свідомості в молодшому шкільному віці. Емоційно-вольова сфера молодших школярів.

Тема 25. Психічний розвиток в підлітковому віці.

Загальна психологічна характеристика отрочества. Криза отрочества (11–14 років). Феноменологія кризи отрочества. Новоутворення у підлітковому віці. Почуття дорослості в

підлітків. Характеристика провідних діяльностей підлітка. Розвиток самосвідомості та пізнавальної сфери. Психосексуальний розвиток. Становленням «Я»-ідентичності. Стосунки з однолітками та дорослими. Особистісна нестабільність та основні підліткові проблеми.

Тема 26. Психічний розвиток в період ранньої юності (старший шкільний вік).

Соціальна ситуація розвитку в старшому шкільному віці. Особливості розвитку самосвідомості та самооцінки. Особливості емоційного життя. Навчальна діяльність та розумовий розвиток. Криза 17 років. Провідна діяльність та центральне новоутворення юнацького віку. Інші новоутворення. Соціалізація і спілкування. Фактори вибору професії. Мотиви вибору професії. Формування життєвих планів і професійних інтересів.

Тема 27. Дорослість як етап онтогенезу.

Дорослість як психологічний період. Проблема віку дорослості. Характеристика соціальної ситуації розвитку в період дорослості. Провідна діяльність дорослої людини. Психофізіологічний та пізнавальний розвиток дорослої людини. Вікові періоди: рання дорослість, середній вік, пізня дорослість. Кризи віку: (нереалізованості, спустошеності, безперспективності). Кризи становлення особистості. Криза середини життя.

Тема 28. Психологія старіння (геронтопсихологія).

Періодизація старіння і старості. Теорії старіння. Припинення активної виробничої діяльності як основна ознака соціального старіння. Психологічні зміни в особистості старої людини: зміни в просторовій орієнтації, рухах, логічних міркуваннях, потребах, мотивації, емоційно-вольовій сфері. Ставлення старої людини до старості як психологічна проблема. Проблеми геронтології і місце в них питань руйнування (розпаду) психічної діяльності особистості

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		л	сем.	с. р.		Л	сем.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Змістовий модуль 1. Вступ до психології.								
Тема 1. Предмет психології, її завдання та наукові принципи	3	-	-	3	4	1	-	3
Тема 2. Виникнення та розвиток психіки	3	-	-	3	3	-	-	3
Тема 3. Історія розвитку знань про психічне.	3	-	-	3	3	-	-	3
Разом за змістовим модулем 1	9	0	0	9	10	1	0	9
Змістовий модуль 2. Групи психічних явищ: психічні процеси, стани та властивості.								
Тема 4. Відчуття	4	1	-	3	4	-	-	4
Тема 5. Сприймання	4	1	-	3	5	1	-	4
Тема 6. Пам'ять	5	2	-	3	4	-	-	4
Тема 7. Мислення, мова та мовлення	5	2	-	3	4	-	-	4
Тема 8. Уява і творче мислення	5	-	2	3	4	-	-	4
Тема 9. Увага.	5	-	2	3	4	-	-	4
Тема 10. Емоції та	5	2	-	3	5	-	-	5

почуття								
Тема 11. Воля	5	-	2	3	4	-	-	4
Тема 12. Темперамент	4	1	-	3	5	-	-	5
Тема 13. Характер	4	1	-	3	4	-	-	4
Тема 14. Здібності	5	-	2	3	4	-	-	4
Тема 15. Психологічний аналіз діяльності	5	2	-	3	5	1	-	4
Тема 16. Психологічна характеристика особистості	5	-	2	3	6	-	-	6
Разом за змістовим модулем 2	61	12	10	39	58	2	0	56
Змістовий модуль 3. Вступ до вікової психології.								
Тема 17. Вікова психологія як наука	4	-	-	4	4	-	-	4
Тема 18. Рушійні сили, фактори та закономірності розвитку психіки людини	4	2	-	2	3	2	-	1
Тема 19. Стадіальність психічного розвитку	7	2	-	5	5	1	-	4
Разом за змістовим модулем 3	15	4	-	11	12	3	0	9
Змістовий модуль 4. Психічний розвиток людини на різних етапах онтогенезу								
Тема 20. Пренатальний період.	2	-	-	2	4	-	-	4
Тема 21. Новонародженість і психічний розвиток в період немовляти	3	1	-	2	5	-	-	5
Тема 22. Психічний розвиток у ранньому віці.	4	1	-	3	5	1	-	4
Тема 23. Психічний розвиток у дошкільному дитинстві	5	-	2	3	5	1	-	4
Тема 24. Психічний розвиток молодшого школяра	5	2	-	3	5	-	-	5
Тема 25. Психічний розвиток в підлітковому віці	4	2	-	2	5	-	-	5
Тема 26. Психічний розвиток в період юності	4	-	2	2	4	-	-	4
Тема 27. Дорослість як етап онтогенезу	5	-	2	3	4	-	-	4

Тема 28. Психологія старіння (геронтопсихологія)	3	-	-	3	3	-	-	3
Разом за змістовим модулем 4	35	6	6	23	40	2	0	38
<i>Усього годин</i>	120	22	16	82	120	8	0	112

5. ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ (СТАЦІОНАР)

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Уява і творче мислення	2
2	Увага	2
3	Воля	2
4	Здібності	2
5	Психологічна характеристика особистості	2
6	Психічний розвиток у дошкільному дитинстві	2
7	Психічний розвиток в період юності	2
8	Дорослість як етап онтогенезу	2

6. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА САМОСТІЙНЕ ОПРАЦЮВАННЯ

Виконання самостійної роботи передбачає розвиток навичок пошуку необхідної інформації, опрацювання та осмислення теоретичного і практичного матеріалу.

Самостійна робота з навчальної дисципліни «Психологія» полягає у систематизації знань з курсу, формуванні цілісного, системного бачення питань психологічного впливу; узагальненні знань, форм і методів роботи з різними категоріями сімей, відповідно їх логіко-змістовного викладення в процесі навчального курсу.

Важливим елементом такої роботи є опрацювання першоджерел які сприяють опануванню основних понять, вітчизняного і закордонного досвіду, розумінні закономірностей процесу психологічного супроводу вагітних жінок та членів їх родин..

Вивчення навчальної дисципліни студентами денної форми навчання відбувається за допомогою різних форм опанування матеріалом: лекцій, семінарських занять, роботи з літературою, написанні контрольних, рефератів. У вищому навчальному закладі найбільш суттєвою формою передачі певного об'єму знань по дисципліні є академічна лекція.

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Предмет психології, її завдання та наукові принципи	3
2	Виникнення та розвиток психіки	3
3	Історія розвитку знань про психічне	3
4	Відчуття	3
5	Сприймання	3
6	Пам'ять	3
7	Мислення, мова та мовлення	3
8	Уява і творче мислення	3

9	Увага	3
10	Емоції та почуття	3
11	Воля	3
12	Темперамент	3
13	Характер	3
14	Здібності	3
15	Психологічний аналіз діяльності	3
16	Психологічна характеристика особистості	3
17	Вікова психологія як наука	4
18	Рушійні сили, фактори та закономірності розвитку психіки людини	2
19	Стадіальність психічного розвитку	5
20	Пренатальний період	2
21	Новонародженість і психічний розвиток в період немовляти	2
22	Психічний розвиток у ранньому віці	3
23	Психічний розвиток у дошкільному дитинстві	3
24	Психічний розвиток молодшого школяра	3
25	Психічний розвиток в підлітковому віці	2
26	Психічний розвиток в період ранньої юності (старший шкільний вік)	2
27	Дорослість як етап онтогенезу	3
28	Психологія старіння (геронтопсихологія)	3
	Разом	82

7. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

- словесний метод (лекція, дискусія, співбесіда тощо);
- практичний метод (лабораторні та практичні заняття);
- робота з навчально-методичною та науковою літературою (конспектування, тестування, анотування, рецензування, складання реферату);
- використання новітніх інформаційних технологій та комп'ютерних засобів навчання (мультимедійні, веб-орієнтовані тощо);
- самостійна робота (розв'язання програмних завдань);

8. ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

- екзамен;
- тестові завдання;
- аналітичні звіти, реферати;
- творчі завдання;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень.

9. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЯКІ ОТРИМУЮТЬ СТУДЕНТИ

Види контролю	Кількість	Бали	Заг. кількість балів
Семінарські заняття	8	5	40
Модульні контрольні роботи	2	10	20
Самостійна робота		15	15
Екзамен			25
Всього			100

10. КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ:

В основу системи оцінювання знань студентів із навчальної дисципліни закладено такі критерії: 1) повнота знань – вичерпна достатність у відтворенні інформації щодо змісту навчальної дисципліни; 2) адекватність знань – їх правильність, відповідність засадничим основам курсу; 3) усвідомленість (осмисленість) знань – розуміння смислу інформації по навчальній дисципліні та вміння його вербалізувати; 4) вміння творчо мислити, інтерпретувати своє бачення і розуміння поставлених завдань («побічний продукт») діяльності.

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS.

За шкалою ECTS	За національною шкалою	Сума балів за всі види навчальної діяльності
A	«зараховано»	90-100
B	«зараховано»	83-89
C	«зараховано»	75-82
D	«зараховано»	68-74
E	«зараховано»	60-67
FX	«не зараховано» з можливістю повторного складання	35-59
F	«не зараховано» з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	0-34

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

11.1. МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

Тема 1. Уява і творче мислення - 2год

Ключові поняття: імажинативні процеси, творче мислення, інтелект, інсайт, уява, мимовільна – довільна уява, творча – репродуктивна уява, мрія, фантазія, галюцинація, марення, аглютинація, гіперболізація, схематизація, загострення, типізація, асоціація, ескапізм, інсайт, антиципація, фантазія, інтуїція, візуалізація.

План:

1. Поняття та особливості творчого мислення.
2. Поняття про уяву та її роль у житті людини.
3. Види уяви (мимовільна – довільна; творча – репродуктивна; художня – технічна – наукова).
4. Форми прояву уяви (мрії, фантазії, сновидіння, галюцинації, марення тощо).
5. Зв'язок уяви і творчості.

Література:

1. Гальперин П.Я., Котик Н.Р. К психологии творческого мышления // Вопросы психологии. – 1982. – № 5. – С. 80–84.
2. Гамезо М., Домашенко И. Атлас по психологии. – М., 1986. – С. 189–192.
1. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2002. – С. 321–325; С. 283–296.

2. Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія. – К., 2001. – С. 172–180.
3. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С.322–337
4. Немов Р.С. Психология : В 2-х кн. – Кн. 1. Общие основы психологии. – М., 1994. – С.239–253; С. 220–226.
5. Общая психология / Ред. А.В. Петровский. – М., 1977. – С.342–359.
6. Психологія: Підручник для ВУЗів / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000. – С.326–331; С. 315–325.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2-х т. – Т. 1. – М., 1989. – С. 344–359.
19. Теплов Б.Г. Избранные труды : В 2-х т. – Т. I. – М., 1985. – С. 223–305.

Завдання й запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять.
2. Наведіть перелік чинників, що стимулюють і перешкоджають розвиткові творчого мислення.
3. Розкрийте роль уяви у розв'язуванні творчих задач.
4. У чому полягає специфічність відображення дійсності у процесах уяви?
5. Від чого залежить багатство створюваних людиною образів уяви?
6. У чому полягає принципова відмінність між образами репродуктивної і продуктивної уяви?
7. Визначте, які прийоми створення образів уяви використано:
 А) винахідником – при конструюванні ним дирижаблю, гідролітака; _____
 Б) письменником – при створенні літературного персонажу; _____
 В) художником-карикуристом – при створенні дружнього шаржу. _____
8. Поясніть, чому деякі люди, необізнані в галузі медицини, прочитавши описання того чи іншого захворювання, схильні уявляти, що й вони страждають тим же?

Тема 2. Увага - 2 год

Ключові поняття: увага, домінанта, орієнтувальний рефлекс, уважність, неуважність, властивості уваги (розподіл, зосередженість, спрямованість, стійкість, концентрація, переключення, коливання, об'єм, селективність тощо); довільна, мимовільна, післядовільна увага; сенсорна, інтелектуальна, моторна увага; природно- й соціально-обумовлена; безпосередня і опосередкована; зовнішня і внутрішня; колективна, групова, індивідуальна.

План:

1. Поняття про увагу, її роль та значення в життєдіяльності людини. Функції уваги. Фізіологічна основа уваги людини.
2. Теорії уваги: моторна теорія, теорія Гебарта, Гамільтона, асоціативна теорія, теорія апперцепції, фізіологічна теорія: вчення про осередок оптимального збудження І. Сеченова, І. Павлова; теорія домінанти О. Ухтомського; теорія П. Гальперіна (увага як важлива сторона орієнтувально-дослідницької діяльності).
3. Види уваги, їхня характеристика.
4. Властивості уваги та особливості їхньої взаємодії.
5. Основні критерії розвиненої уваги, шляхи та засоби її формування.

Теми рефератів:

1. Поняття про неуважність, її причини.
2. Проблема уваги у навчальному процесі.
3. Онтогенез уваги.

Література:

1. Веккер Л.М. Психические процессы: В 3 т. – Т. 3. – Л., 1981. – С. 271–285.

2. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология. – М., 1982. – С. 151-183.
3. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. – М., 1983. – Т. 3. – С. 205-239.
4. Гальперин П.Я., Кобыльницкая С.Л. Экспериментальное формирование внимания. – М., 1974. – С. 5-32, С. 39-87.
5. Гамезо М.В., Домашенко И.А. Атлас по психологии. – М., 1986. – С. 113-120.
6. Громова Е.А. Эмоциональная память и её механизмы. – М., 1980. – С. 60-69.
7. Ермолаев О.Ю., Марютина Т.М., Мешкова Т.А. Внимание школьника. – М., 1987. – С. 30-37, 69-80.
8. Левитина С.С. Можно ли управлять вниманием школьника? – М., 1980. – С. 7-19; С. 26-4; С. 53-65.
9. Лурия А.Р. Внимание и память. – М., 1975. – С. 4-41.
10. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2002. – С. 354-372.
11. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія. – К., 2001. – С. 115-129.
12. М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998. – С.342-357.
13. Нейрофизиологические механизмы внимания. – М., 1979. – С. 15-50; С. 157-186.
14. Немов Р.С. Психология: В 2 кн. – Кн.1. – Общие основы психологии. – М., 1994. – С. 201-216.
15. Психологія: Підручник для ВНЗ / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000.
16. Развитие творческой активности школьников. – М., 1991. – С. 79-104.
17. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М., 2006. – С. 417-434.
18. Чистякова М.И. Психогимнастика. – М., 1990. – С. 45-51.

Завдання й запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять.
2. Чим зумовлені різні погляди психологів на сутність уваги?
3. Чи можлива діяльність без уваги?
4. Чому увага бути безпредметною? Чому?
5. Чи завжди розосередженість уваги є показником невміння особистості зосереджуватися на об'єкті діяльності?
6. Чи згодні ви з твердженням, що зовнішня увага виникає пізніше, ніж внутрішня?
7. Чи завжди виникнення інтересу до діяльності зумовлює перехід довільної уваги у післядовільну
8. Чи згодні ви з думкою, що висока концентрація уваги на об'єкті діяльності завжди пов'язана із сприятливими умовами та відсутністю сторонніх подразників, що відволікають?
9. Чи всі названі характеристики діяльності вимагають від людини більше зусиль на підтримку уваги: віддалена мета, складність, нецікавий зміст, невеликий обсяг роботи?
10. Які об'єктивні та суб'єктивні чинники можуть позитивно впливати на виявлення уваги особистості?
11. Яку людину можна назвати більш уважною:
 - ту, яка займаючись справами, перебуває в стані глибокої зосередженості й не помічає нічого навколо;
 - ту, яка за коротку мить, здатна помітити всі деталі ситуації й не випускати з поля зору жодної дрібниці;
 - ту, яка незалежно від того, що вона робить, здатна бачити й чути все, що так або інакше стосується її діяльності?

Тема 3. Воля - 2 год

Ключові поняття: воля, вольовий процес, вольові якості, вольові стани, вольове зусилля, вольові дії, проста вольова дія, складна вольова дія, боротьба мотивів, психологічний бар'єр, сила волі, саморегуляція, самоконтроль, терплячість, настирливість і впертість, витримка, негативізм, безвілля, абулія, апраксія, сутєвистість, ціннісні орієнтації, імпульсивна дія, «базальні» та системні вольові якості.

План:

1. Поняття про волю як психологічний феномен. Її функції.
2. Фізіологічна природа волі.
3. Вольові якості людини:
 - базові вольові якості (енергійність, терплячість, витримка, сміливість тощо)
 - системні вольові якості (цілеспрямованість, наполегливість, впертість, принциповість, самостійність тощо).
4. Формування вольових якостей особистості (прийоми розвитку волі).

Література:

1. Выготский Л.С. Собрание сочинений : В 6 т. – Т. 3. – М., 1983. – С. 454-465 (воля и её развитие в детском возрасте).
2. Гамезо М, Домашенко И. Атлас по психологии. – М., 1986. – С. 194; 204-213.
3. Леонтьев А.Н. Воля // Вестник Московского университета. Серия 14. Психология. – 1993. – № 2. – С. 3-15.
4. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2002. – С. 373-375 (понятие воли); С. 387-391 (воля человека и ее развитие).
5. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія. – К., 2001. – С. 208-209 (поняття про волю); С. 213-216 (основні вольові якості особистості).
6. Немов Р.С. Психология : В 2-х кн. – Кн.1. Общие основы психологии. – М., 1994. – С. 357-359 (понятие воли); С. 361-363 (волевая регуляция поведения).
7. Общая психология / Ред. А.В. Петровский. – М., 1977. – С. 400-403 (вольові якості і їхнє формування).
8. Прохоров А.О. Саморегуляция психических состояний в учебной и педагогической деятельности // Вопросы психологии. – 1991. – № 4.
9. Психологія: Підручник для ВУЗів / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000. – С. 361-364.
10. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2-х т. – Т. 2. – М., 1989. – С. 182-211.

Завдання й запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять.
2. У чому полягає істотна відмінність довільної дії від мимовільної?
3. Чим у психологічному відношенні відрізняються поняття "бажання" і "воління"?
4. Що може впливати на процес прийняття людиною рішення?
5. Які чинники найістотніше впливають на розвиток волі людини?
6. Наведіть приклади, де відбувається боротьба мотивів.
7. У чому полягає слабкість волі і якими є причини цьому?
8. У житті трапляється так, що, прийнявши рішення людина починає сумніватися в його правильності й не виконує його. Чим пояснити виникнення таких суперечностей? Про які особливості волі особистості це свідчить?
9. Добре відомо, що коли тому, хто тільки навчається їздити на велосипеді, сказати, що зараз він упаде, то він справді падає. Які механізми волі виявляються при цьому?
10. Які прийоми роботи над собою ви здійснюєте, щоб розвивати вольові якості?
11. Іноді дорослі, спілкуючись з дітьми, вживають такі висловлювання: "У тебе, як завжди, в голові лише самі дурниці", "Я нічого кращого від тебе і не очікував". Чи завжди подібні зауваження можуть дати позитивний ефект? На формування яких якостей дитини це впливає?

Тема 4. Здібності - 2 год

Ключові поняття: задатки, здібності, загальні і спеціальні здібності, музичні здібності, математичні здібності, психомоторні здібності, дослідницькі здібності, духовні здібності (здібності вчинку), соціально-психологічні здібності, творчі здібності, обдарованість, талант, геніальність, креативність, френологія, інтелект, сенситивний період розвитку здібностей.

План:

1. Поняття про задатки і здібності. Умови реалізації задатків у здібності.
2. Види здібностей людини.
3. Структура здібностей.
4. Рівні розвитку і прояву здібностей.

Питання для самостійного опрацювання

1. Умови реалізації задатків у здібності.
2. Розвиток здібностей: шляхи, зміст, технології.

Теми рефератів:

1. Природа індивідуальних психологічних відмінностей у здібностях.
2. Міжстатева різниця здібностей: їхня суть і наукове пояснення.

Література:

1. Бодалев А.А. Психология о личности. – М., 1988. – С. 25-37.
2. Гамезо М., Домашенко И. Атлас по психологии. – М, 1986. – С. 229-236.
3. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию : Курс лекций. – М., 1988. – С. 234-256.
4. Готсдинер А.Л. К проблеме многосторонних способностей // Вопросы психологии. – 1991. – №4. – С. 82-88.
5. Гуревич К.М. Индивидуально-психологические особенности школьников. – М., 1988. – С. 53-72 (способности и одаренность).
6. Еникеев М.И. Общая и социальная психология : Учебник для ВУЗов. – М., 1999. – С. 351-354.
- 7.
8. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы. – М., 1984. – С. 3-12 (понятие способностей и одаренности); С. 54-59 (индивидуальные различия в способностях).
9. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2002. – С. 535-551.
10. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія. – К., 2001. – С. 230-240.
11. Матюшкин А.М. Одаренные и талантливые дети // Вопросы психологии. – 1988. – № 4.
12. Немов Р.С. Психология : В 2-х кн. – Кн. 1. Общие основы психологии. – М., 1994. – С. 316-326 (способности и их виды, индивидуальные различия); С. 328-330 (развитие способностей).
13. Общая психология / Ред. А.В. Петровский. – М., 1977. – С. 441-466.
14. Одаренные дети. – М, 1991. – С. 15-42 (понятие одаренности); С. 43-67; 153-157 (психологическая характеристика одаренных детей, их сильные и слабые стороны).
15. Психологія: Підручник для ВУЗів / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000. – С. 114-116 (задатки та здібності).
16. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2-х т. – Т. 2. – М, 1989. –С. 122-147 (способности).
17. Хеллер К.А., Перлет К., Сиервальд В. Лонгитюдное исследование одаренности // Вопросы психологии. – 1991. – № 2. – С. 120-127.
18. Чудновский В.З. Воспитание способностей и формирование личности. – М., 1986. – С. 4-32 (способности и личность).
19. Якиманская И.С. Развивающее обучение. – М., 1979. – С. 123-133 (общие и специальные умственные способности).

Завдання й запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять
2. У чому полягає співвідношення здібностей та успішності навчання?

3. Що таке потенційні та актуальні здібності?
4. У чому спостерігається взаємозв'язок загальних і спеціальних здібностей?
5. Доведіть, що здібності як властивість особистості є продукт суспільного розвитку.
6. Які психічні якості особистості є обов'язковою умовою успішного розвитку здібностей? Розкрийте та обґрунтуйте їх.
7. Життя має багато прецедентів, коли люди, що мали гарні задатки до розвитку певних здібностей, не реалізували їх. Які причини найчастіше постають як перешкоди на шляху їхнього розвитку?

Тема 5. Психологічна характеристика особистості - 2 год

Ключові поняття: особистість, індивід, індивідуальність, суб'єкт, персона, соціодинамічна, інтеракціоністська теорії особистості, біхевіоризм, психоаналітична психологія, гуманістична психологія, "Я-концепція" особистості, я-образ, самооцінка особистості, рівень домагань, адекватна самооцінка, неадекватна самооцінка, конфліктна, неконфліктна самооцінка, загальна та часткова самооцінка, настановлення (установка), стереотип.

План:

1. Поняття про особистість: особливості тлумачення.
2. Індивід, індивідуальність, особистість: співвідношення об'єму і змісту наведених понять.
3. Структура особистості (за К.К. Платоновим та С.Л. Рубінштейном).
4. Самосвідомість та її місце в структурі особистості. Компоненти самосвідомості.
5. Самооцінка: її види та функції. Рівень домагань та його зв'язок із самооцінкою.
6. Класифікація сучасних теорій особистості
 - Психодинамічні теорії особистості: глибинна теорія З.Фрейда; неофрейдизм (теорія К.Г.Юнга);
 - Психосоціальна теорія особистості (Е.Еріксон);
 - Біхевіоризм та необіхевіоризм;
 - Інтеракціоністська теорія Е.Берна;
 - Гуманістична теорія особистості А. Маслоу;

Питання для самостійного опрацювання

1. Порівняльний аналіз сучасних теорій особистості.
2. Біогенетична і соціогенетична концепція розвитку особистості.
3. Теорія І.П.Павлова про 3 типи людей, які формуються в процесі діяльності ("художній", "розумовий", "середній").

Література:

1. Ананьев Б.Г. Человек как предмет познания. – Л., 1968.
2. Андреева Г.М. Социальная психология. – М., 1988. – С. 317–331 (личность в социальной психологии).
3. Асмолов А.Г. Психология личности. – М., 1990. – С. 7–172 (проблема личности в науке); С. 173–256 (свойства человека как личности); С. 307–363 (индивидуальность человека как личности).
4. Асмолов А.Г. Историко-эволюционный подход к пониманию личности: Проблемы и перспективы исследования // Вопросы психологии. – 1986. – № 2.
5. Бодалев А.А. Психология о личности. – М., 1988. – С. 5–11; 37–59.
6. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М., 1968. – С. 39–123 (личность в психологии); С. 108–113 (социализация личности).
7. Гамезо М, Домашенко И. Атлас по психологии. – М., 1986. – С. 60–72 (понятие личности, структура личности по К.К. Платонову и С.Л. Рубинштейну).
8. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М., 1988. – С. 281–310 (личность и ее формирование).

9. Зейгарник Б.В. Теории личности в зарубежной психологии. – М., 1982. – С. 6-12 (З. Фрейд); С. 26-30 (Э. Эриксон); С. 37-57 (гуманистическая теория).
10. Ильенков З.В. Что такое личность? // Психология личности. Тексты. – М., 1982. – С. 11-19.
11. Кон И.С. Постоянство и изменчивость личности // Психологический журнал. – 1987, Т. 8. – №4.
12. Маклаков А.Г. Общая психология. – СПб., 2002. – С. 470-481 (понятие личности; соотношение социального и биологического в личности).
13. Максименко С.Д., Соловйenko В.О. Загальна психологія. – К., 2001. – С. 45-50 (поняття особистості).
14. Маслоу А. Самоактуализация / Психология личности. Тексты. – М., 1982. – С. 55-60 (гуманистическая теория).
15. Немов Р.С. Психология : В 2-х кн. – Кн. 1. Основы общей психологии. – М., 1994. – С. 284-302 (личность; исследования личности; основные теории личности).
16. Общая психология / Ред. А.В. Петровский. – М., 1977. – С. 97-101 (понятие о личности).
17. Психологія: Підручник для ВУЗів / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000. – С. 100-102 (індивід, індивідуальність, особистість); С. 95-96 (структура особистості за С.Л. Рубінштейном).
16. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии : В 2-х т. – Т. 2. – М., 1989. – С. 103-122 (структура личности).
17. Фрейд З. Психология бессознательного. – М., 1989. – С. 346-381 (о психоанализе); С. 425-439 (Я и Оно).
18. Фридман Л.М., Волков К.Н. Психологическая наука – учителю. – М., 1985. – С. 7-42 (о понятии личности).
19. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – СПб, 2001. – С. 106-116 (З. Фрейд); С. 219-235 (Е. Эриксон); С. 273-281 (Г. Олпорт); С. 307-314 (Р. Кетел); С. 315-322 (Г. Айзенк); С. 339-357 (Б.Скиннер); С. 482-487 (А.Маслоу); С. 529-534; 551-556 (К.Роджерс).
20. Холл К., Линдсей Г. Теории личности. – М., 1997. – С. 45-90; 541-606.

Завдання та запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять
2. Як співвідносяться соціальне і біологічне у розвитку особистості?
9. Чому особистість виступає суб'єктом і об'єктом навчально-виховного процесу?
10. Що є фундаментальним рушієм людської активності?
11. Які чинники зумовлюють психічний розвиток особистості?
12. За якими зовнішніми проявами можна зробити висновок про рівень її розвитку та суспільну свідомість?
13. У чому полягає істотна відмінність у поглядах на джерела активності особистості представників різних психологічних теорій?
14. Як можна психологічно обґрунтувати твердження, що інтерес постає водночас і як важливий мотив навчання, і як засіб підвищення його ефективності?
15. Чи є стан фрустрації закономірним наслідком завищених домагань особистості?
- 16.

Тема 6. Психічний розвиток у дошкільному дитинстві – 2 год.

Основні поняття теми: ієрархія мотивів, супідрядність мотивів, егоцентризм мислення, контекстне мовлення, образно-рольова гра, режисерська гра, сюжетно-рольова гра, ігрова дія, роль, правила гри, тема гри, зміст гри, сюжет гри, конструювання, сенсорні еталони, позаситуативно-пізнавальне спілкування.

План

1. Психологічна характеристика провідної діяльності дошкільника.
2. Види ігор.
3. Сюжетно-рольова гра як основна форма дитячої самодіяльності та привласнення суспільного досвіду. Її структура.
4. Розвиток продуктивних видів діяльності у психічному розвитку дошкільника: малювання (етапи та стадії його розвитку); конструювання та його види.
5. Спілкування з дорослими й однолітками.
6. Когнітивний розвиток.
7. Розвиток особистості дошкільника.
8. Розвиток самосвідомості.
9. Розвиток емоцій.
10. Розвиток мотивів у дошкільному віці. Види мотивів дошкільника. Супідрядність мотивів.

Завдання й запитання для обговорення та самоконтролю:

1. Занотуйте до психологічного словника визначення понять

2. Вирішіть психологічну задачу

Мама Тамари (дівчинці 5 років 9 міс.) хотіла, щоб її дочка багато знала та вміла. Вона вирішила займатися з дочкою систематично. Мама багаторазово показувала їй, як класти кубики, щоб побудувати будинок. Малювання зводилося до копіювання малюнків, зроблених самою мамою. Навіть у грі дочці нав'язувалися певні дії. *Проаналізуйте метод виховання мами.*

Вирішіть психологічну задачу

Відомо, що ігри дошкільників за змістом, структурою і організацією поступово змінюються. Проте помічено, що деякі діти старшого дошкільного віку, які нещодавно вступили в дитячий садок, грають іноді примітивніше, ніж молодші за віком діти, які відвідували дитячий садок давно. *Чим можна пояснити таке явище? Дайте психологічне обґрунтування.*

Вирішіть психологічну задачу

Хлопчик – старший дошкільник. У його поведінці спостерігаються наступні факти. Він хоче, наприклад, їсти, але візьме суп і вилле його на підлогу. Якщо йому дають їжу, то він від неї відмовляється, але коли сідають інші, то він обов'язково почне просити їсти. Якщо мати куди-небудь йде з дому, то і він проситься з нею, але варто їй тільки сказати: «Ну одягайся, йдемо», як хлопчик відповідає: «Не піду». Якщо мати після цього йде до дверей, то він кричить: «Піду», а як тільки вона повертається за ним, знову відмовляється йти. Так може тривати кілька разів, причому дитина в цей час починає плакати. *Які негативні якості волі проявляються в поведінці дошкільника? Як слід будувати виховну роботу з такими дітьми?*

Вирішіть психологічну задачу

Мишко – рухливий товариський хлопчик. При оцінці робіт з аплікації вихователька запитала Мішу:

- Мишко, чия робота тобі більше подобається?
- Олени Рощиної, тільки я ще краще можу.
- А що ж ти не зробив? Подивися, усі хлопці закінчили, а у тебе ще тільки стеблинки.
- А я пізніше за всіх почав, а якби встиг, то у мене було б краще. Подивіться, які у мене стеблинки тоненькі!

На музичному занятті співають пісню про Батьківщину. Мишко дуже голосно вигукував слова і на зауваження Олени відповів: «Цю пісню не можна співати тихо, тому що вона

про Батьківщину. Вихователька говорила, що слова треба вимовляти чітко, зрозуміло, і я вимовляв». Вихователька поставила питання: «А як ти думаєш, у тебе виходить спів під музику? Мені ось здається, ти сам по собі, а музика сама по собі». Мишко відповів: «Я під музику співаю». *Які особливості самооцінки, що формується, у дошкільника можна відмітити? Який тип темпераменту передбачає завищену самооцінку, а який – занижену? Висловіть припущення про можливі причини формування неадекватної самооцінки.*

Рекомендована література:

Основна

1. Вікова та педагогічна психологія. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська. – К: Каравела, 2006. – 344 с. – С. 93-101.
2. Кулагина И.Ю., Коллюцкий В.Н. Возрастная психология. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 464 с. – С. 204-232.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. – М., 2000. – С. 98-163.
4. Мухина В.С. Детская психология. – М., 1999. – С. 88-160, 272-326.
5. Немов Р.С. Психология: В 2кн. Книга 2. – М., 1994. – С. 80-104, 158-167.
6. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – М., 1996. – С. 238-270, 281-320.
7. Швалб Ю.М., Муханова И.Ф. Возрастная психология. – Донецк: Норд-пресс, 2005. – 305 с. – С. 97-131.

Додаткова

8. Абраменкова В.В. Социальная психология детства: развитие отношений ребенка в детской субкультуре. – М., 2000.
9. Баскакова И.Л. Внимание дошкольника, методы его изучения и развития. Изучение внимания школьников. М. – Воронеж, 1995.
10. Божович Л.И. Личность и ее формирование в детском возрасте. – М.: Пресс, 1968. – 373с.
11. Божович Л.И. Этапы формирования личности. – М., 1995.
12. Большунова Н.Я. Место сказки в дошкольном образовании / Н.Я. Большунова // Вопросы психологии. – 2000. - №2. – С.39-43.
13. Григоренко Е.Л. Проблема овладения алфавитом дошкольниками / Е.Л. Григоренко // Мир психологии. – 2011. - №4. – С.68.
14. Диагностика умственного развития дошкольника / Под ред. Л.А. Венгера и В.В. Холмовской. – М., 1978.
15. Дьяченко О.М. Воображение дошкольника. – М.: Знание, 1996. – 369с.
16. Зинченко В.П., Мещерякова Б.Г. Психологический словарь. – М., 1997.
17. Зеньковский В.В. Психология детства. – М.: Академия, 1995. – 283с.
18. Каган В.Е. Когнитивные и эмоциональные аспекты гендерных установок у детей 3-7 лет / В.Е. Каган // Вопросы психологии. – 2000 (март-апрель) – С.65-69.
19. Козырева Л.М. Развитие речи: дети до 5 лет. – Ярославль, 2000.
20. Лисина М.И. Общение, личность и психика ребенка. М. – Воронеж, 1997.
21. Лисина М.И. Проблемы онтогенеза общения. – М. – Воронеж: Академия педагогических и социальных наук, 1996.
22. Люблинская А.А. Активность и направленность дошкольника // Хрестоматия по возрастной психологии. Учеб. пос. для студ.: сост. Л.М. Семенюк. Под ред. Д.И. Фельдштейна. – М.: Институт практической психологии, 1996. – С. 216-229.
23. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта. – М.: Педагогика, 1984. – Ч. III.
24. Мухина В.С. Психология дошкольника. – М., 1997.

25. Мир детства. Дошкольник / Под ред. А.Г. Хрипковой. – М., 1979.
26. Обухова Л.Ф. Детская психология: теория, факты, проблемы. М., 1996. – 374 с.
27. Поливанова К.Н. Психология возрастных кризисов. – М.: Академия, 2000.
28. Развитие общения у дошкольников / под ред. А.В. Запорожца, М.И. Лисиной. – М., 1974.
29. Скрипченко О.В., Лисянська Т.М., Скрипченко Л.О. Довідник з психології і педагогіки. – К., 2000.
30. Смирнова Е.О. Развитие отношений к сверстнику в дошкольном возрасте / Е.О.Смирнова, В.Г. Утробина // Вопросы психологии. – 1996. - №3. – С.5-14.
31. Урунтаева Г.А. Психология дошкольника. – М.: Просвещение, 1996.
32. Эльконин Д.Б. Психология игры. – М., 2000.

Тема 7. Психічний розвиток в період ранньої юності (старший шкільний вік).

План:

1. Соціальна ситуація розвитку в старшому шкільному віці.
2. Особливості розвитку самосвідомості та самооцінки.
3. Особливості емоційного життя.
4. Навчальна діяльність та розумовий розвиток.
5. Криза 17 років.
6. Провідна діяльність та центральне новоутворення юнацького віку. Інші новоутворення.
7. Соціалізація і спілкування. Фактори вибору професії. Мотиви вибору професії. Формування життєвих планів і професійних інтересів.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська. – К: Каравела, 2006. – 344 с. – С. 93-101.
2. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 464 с. – С. 204-232.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. – М., 2000. – С. 98-163.
4. Мухина В.С. Детская психология. – М., 1999. – С. 88-160, 272-326.
5. Немов Р.С. Психология: В 2кн. Книга 2. – М., 1994. – С. 80-104, 158-167.
6. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – М., 1996. – С. 238-270, 281-320.
7. Швалб Ю.М., Муханова И.Ф. Возрастная психология. – Донецк: Норд-пресс, 2005. – 305 с. – С. 97-131.

Тема 8. Дорослість як етап онтогенезу

1. Дорослість як психологічний період. Проблеми віку дорослості.
2. Характеристика соціальної ситуації розвитку в період дорослості.
3. Провідна діяльність дорослої людини.
4. Пізнавальний розвиток дорослої людини.
5. Кризи віку.

Рекомендована література:

1. Вікова та педагогічна психологія. / О.В.Скрипченко, Л.В.Долинська. – К: Каравела, 2006. – 344 с. – С. 93-101.
2. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология. – М.: ТЦ Сфера, 2004. – 464 с. – С. 204-232.
3. Мухина В.С. Возрастная психология. – М., 2000. – С. 98-163.
4. Мухина В.С. Детская психология. – М., 1999. – С. 88-160, 272-326.
5. Немов Р.С. Психология: В 2кн. Книга 2. – М., 1994. – С. 80-104, 158-167.
6. Обухова Л.Ф. Возрастная психология. – М., 1996. – С. 238-270, 281-320.

7. Швалб Ю.М., Муханова И.Ф. Возрастная психология. – Донецк: Норд-пресс, 2005. – 305 с. – С. 97-131.

11.2. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗНАНЬ

1. Поняття про психіку та основні форми її прояву. Свідомість як вищий рівень прояву психіки. Роль праці в розвитку свідомості.
2. Поняття про діяльність та активність. Види та структура діяльності. Інтеріоризація і екстеріоризація.
3. Поняття провідної діяльності та її види. Ознаки провідної діяльності
4. Поняття індивід, індивідуальність, особистість. Структура особистості.
5. Поняття про вміння та навички. Етапи їх формування. Поняття про перенесення та інтерференцію навичок. Роль навичок в діяльності людини.
6. Мова й мовлення. Їх функції. Різновиди мовлення.
7. Спілкування як вид діяльності та його функції. Засоби спілкування.
8. Характеристика відчуттів. Їх види.
9. Властивості та загальні закономірності відчуттів. Поняття про пороги відчуттів.
10. Поняття про сприймання. Його види та властивості.
11. Увага. Її характеристика та види.
12. Поняття про увагу. Її зв'язок з іншими пізнавальними процесами. Властивості уваги.
13. Поняття про уяву. Різновиди уяви.
14. Форми прояву уяви (мрії, фантазії, сновидіння, галюцинації, марення тощо)
15. Роль уяви у житті людини. Процеси уяви.
16. Поняття про волю. Її функції та основні фази вольової дії.
17. Основні якості волі. Види вольової слабкості.
18. Пам'ять: поняття та види (за змістом матеріалу, характером мети діяльності, часу зберігання).
19. Процеси пам'яті та їх види.
20. Закономірності пам'яті. Їх характеристика.
21. Поняття про мислення. Його різновиди (за формою; характером завдань, які потребують розв'язання; мірою розгорнення; мірою новизни та оригінальності).
22. Характеристика мисленнєвих операцій.
23. Відмінність мислення від інших пізнавальних процесів. Процеси мислення (судження, міркування, умовивід).
24. Поняття та характеристики творчого мислення.
25. Поняття про емоції. Їх функції. Види емоційних станів.
26. Емоції та почуття: відмінність понять.
27. Види фундаментальних емоцій та їх характеристика.
28. Види набутих емоцій та їх характеристика.
29. Якісні характеристики емоцій.
30. Поняття про здібності. Фізіологічна основа здібностей та рівні їх розвитку.
31. Структура здібностей та фактори, що зумовлюють їх розвиток.
32. Характер: поняття, структура, сфери прояву.
33. Співвідношення характеру і темпераменту.
34. Фізіологічна основа та загальна характеристика темпераменту. Типи темпераменту.
35. Поняття про темперамент. Властивості темпераменту.
36. Поняття про особистість. Основні форми спрямованості особистості.
37. Самосвідомість та її місце в структурі особистості. Компоненти самосвідомості.
38. Об'єкт, предмет та завдання вікової психології. Поняття віку у віковій психології. Види віку.

39. Рушійні сили психічного розвитку людини.
40. Основні фактори розвитку психіки.
41. Закономірності психічного розвитку (за Л.С.Виготським).
42. Культурно-історична концепція Л.С. Виготського. Поняття соціальної ситуації розвитку, провідної діяльності, новоутворення. Стабільні і критичні періоди розвитку. Стадіальність психічного розвитку в теорії Л.С.Виготського.
43. Особливості новонародженості як критичного періоду. Показники закінчення періоду новонародженості.
44. Моторний та пізнавальний розвиток в немовлячому віці.
45. Соціальна ситуація розвитку й особливості спілкування немовлячого віку.
46. Соціальна ситуація розвитку й особливості спілкування у ранньому дитинстві.
47. Характеристика провідної діяльності раннього віку.
48. Когнітивний та мовленнєвий розвиток в ранньому дитинстві.
49. Розвиток самосвідомості в ранньому дитинстві. Криза трьох років: її характеристика та основні симптоми.
50. Характеристика провідної діяльності дошкільного віку.
51. Когнітивний розвиток та розвиток мовлення у дошкільному віці.
52. Розвиток особистості дошкільника. Види мотивів поведінки. Характеристика супідрядності мотивів як центрального новоутворення дошкільного віку.
53. Розвиток самосвідомості дошкільника.
54. Соціальна ситуація розвитку у дошкільному віці.
55. Криза 6-7 років: причини появи, симптоматика, особливості перебігу.
56. Соціальна ситуація розвитку в молодшому шкільному віці: особливості спілкування з дорослими і однолітками.
57. Становлення мотивації до навчання у молодшому шкільному віці. Види мотивів учіння.
58. Характеристика провідної діяльності у молодшому шкільному віці. Структура навчальної діяльності.
59. Когнітивний розвиток та розвиток мовлення молодшого школяра.
60. Особливості розвитку самосвідомості в молодшому шкільному віці.
61. Розвиток пізнавальної сфери у підлітковому віці.
62. Соціальна ситуація розвитку в підлітковому віці. Спілкування з однолітками та дорослими.
63. Особливості розвитку самосвідомості в підлітковому віці.
64. Соціальна ситуація розвитку в старшому шкільному віці.
65. Особливості розвитку самосвідомості та самооцінки в ранньому юнацькому віці.
66. Навчальна діяльність та розумовий розвиток ранньої юності.
67. Криза 17 років. Характеристика новоутворення юнацького віку.
68. Характеристика соціальної ситуації розвитку в період дорослості.
69. Провідна діяльність дорослої людини. Пізнавальний розвиток в період дорослості.
70. Кризи віку дорослості.
71. Проблема старіння і старості. Ставлення старої людини до старості як психологічна проблема. Соціальна ситуація розвитку в період старості.
72. Психологічні зміни в особистості старої людини: зміни в пізнавальних процесах, рухах, потребах, мотивації, емоційно-вольовій сфері.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Загальна психологія

Базова:

1. Гамезо М., Домашенко И. Атлас по психологии. – М., 2004. -240с.

2. Іліна Н.М. Загальна психологія в екзаменаційних питаннях і відповідях.- Видавництво «Університетська книга».-2018.-239 с.
3. Іліна Н.М., Мисеик С.О. Загальна психологія : теорія та практикум.- Видавництво «Університетська книга».-2017.-352 с.
4. Загальна психологія за ред. Максименка С.Д.. – Вінниця: Нова книга, 2004.
5. Маклаков А.Г. Общая психология - СПб, 2001. - 592с.
- 6.Максименко С.Д., Соловієнко В.О. Загальна психологія– К., 2001.
- 7.М'ясоїд П.А. Загальна психологія. – К., 1998.
- 8.Немов Р.С. Психология : В 2-х кн. – Кн. 1. Общие основы психологии. – М., 1994
- 9.Психологія: Підручник для ВУЗів / Ред. Ю.Л. Трофімов. – К., 2000
10. Савчин М. Загальна психологія - ВЦ «Академія». - 2020. – 344 с.
11. Щербатых Ю.В. Общая психология. - СПб: Питер, 2008.
- 12.

Допоміжна:

1. Бехтерев Н.П. Нейрофизиологические аспекты психической деятельности человека. — 2-е изд., перераб. и доп. — Л.: Медицина, 1991. — 128с.
2. Бодалев А.А. Психология о личности. – М., 1988
3. Веккер Л.М. Психические процессы: В 3 т. – Т. 3. – Л., 1981. – С. 271-285.
4. Величковский Б.М. Современная когнитивная психология. – М., 1982. – С. 151-183.
5. Выготский Л.С. Собрание сочинений: В 6 т. – М., 1983. – Т. 3.
6. Гиппенрейтер Ю.Б. Введение в общую психологию. Курс лекций. – М, 1988
7. Готсдинер А.Л. К проблеме многосторонних способностей // Вопросы психологии. – 1991. – №4. – С. 82-88
8. Громова Е.А. Эмоциональная память и её механизмы. – М., 1980.
9. Левитина С.С. Можно ли управлять вниманием школьника? – М., 1980.
10. Засєкіна Л.В.,Пастрик Т.В. Основи психології та міжособове спілкування.- Видавництво «Медицина».-2018.-216 с.
11. Зейгарник Б.В. Теории личности в зарубежной психологии. – М., 1982.Лурия А.Р. Внимание и память. – М., 1975. – С. 4-41
12. Лейтес Н.С. Способности и одаренность в детские годы. – М., 1984.
13. Прохоров А.О. Саморегуляция психических состояний в учебной и педагогической деятельности // Вопросы психологии. – 1991. – № 4
14. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии: — СПб,: Питер ком, 1999, — 720с. С. 7-24.
15. Теплов Б.Г. Избранные труды : В 2-х т. – Т. I. – М, 1985. – С. 223–305
16. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности. – СПб, 2001.
17. Чуприкова Н. И. Психика и сознание как функция мозга. — М.: Наука, 1985. — 200с.

Вікова психологія

Базові:

1. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. / Ред.. О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В.Огороднійчук та ін. 2-ге вид. – К.: Каравела, 2007. - 334 с.
2. Кутішенко В.П. Вікова та педагогічна психологія (Курс лекцій): Навч.посібник.– К., 2005. – 128 с.
3. Павелків Р.В. Вікова психологія: підручник для студентів вищих навч.закладів. – К.: Кондор, 2011. – 469 с.
4. Поліщук В.М. Вікова та педагогічна психологія: Навч. посіб. для студ. вузів. – Суми: Університетська книга, 2007. – 330 с.
5. Савчин М.В., Василенко Л.П. Вікова психологія: Навч.посібник. – К.: Академвидав, 2009. – 360 с.

6. Сергєєнкова О.П., Столярчук О.А., Коханова О.П., Пасєка О.В. Вікова психологія: Навч.посібник. – К.: Центр учбової літ-ри, 2012. – 376 с.
7. Токарьєва Н.М., Шамне А.В. Основи вікової психології: Навч.-методичний посібник. – Кривий Ріг, 2013. – 283 с.
8. Ушакова І.М. Вікова психологія: Курс лекцій. – Х.: НУЦЗУ, 2016.-123 с.

Додаткова:

1. Гуткина Н.И. Психологическая готовность к школе. М.: Академ. Проект, 2000. – 184 с.
2. Детская практическая психология: Учебник / Под.ред. Т.Д. Марциновской. – М.: Гардарики, 2005. – 255 с.
3. Кричовська Т.Д. Психологія дошкільного віку: Навч.-методичний посібник. – Ніжин: Редакційно-видавничий відділ НДПУ, 2001. – 61 с.
4. Кулагина И.Ю., Колюцкий В.Н. Возрастная психология. Развитие человека от рождения до поздней зрелости: Учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений М.: ТЦ Сфера, 2001. – 464 с.
5. Менчинская Н.А. Проблемы обучения, воспитания и психического развития ребенка: Избр.псих.труды / Под ред. Л.И.Божович.– М.– Воронеж, 1998. – 448 с.
6. Мухина В.С. Возрастная психология. Феноменология развития: учеб. для студ.высш.учеб. заведений.– М.: Издательский центр “Академия”, 2006. – 608 с.
7. Щотка О.П. Вікова психологія. Практикум: навч.-метод. посібник / За наук. ред. О.П. Щотки. – Ніжин: Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. – 309 с.

Інформаційний ресурс:

1. Журнал «Психологическая наука и образование». – Режим доступу: www.psyedu.ru
2. Психея. Література з психології. – Режим доступу: www.psycheya.ru
3. Книги з психології. – Режим доступу: www.bookup.by.ru
4. Журнал «Мир Психологии». – Режим доступу: www.psychology.net.ru
5. Психология. – Режим доступу: www.psy.net.ru
6. Территория психологии. – Режим доступу: www.terpsy.ru
7. Журнал «Вопросы психологии». – Режим доступу: www.voppsy.ru
8. Максимально о психологии. – Режим доступу: www.psymax.ru
9. Сайт для дитячих психологів. – Режим доступу: www.childpsy.ru
10. Педагогічна бібліотека. – Режим доступу: www.pedlib.ru